

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészlet- és
Társadalomtudományi Kar
Történelemtudományi Doktori Iskola
Modernkor Program

**Csanád vármegye képviselete a reformkori
országgyűléseken (1825–1848)**
Doktori (PhD) értekezés téziszfüzet

Készítette:

Deák Ádám

Témavezető:

Prof. Dr. Deák Ágnes

Szeged

2023

Nyilatkozat

Alulírott Deák Ádám, a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészeti és Társadalomtudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola, Modernkor Program hallgatója nyilatkozom, hogy Csanád vármegye képvisellete a reformkori országgyűléseken (1825–1848) című doktori értekezés a saját, önálló munkám. A munkámban hivatkozott szakirodalmat a szerzői jogok nemzetközi szabályainak megfelelően használtam fel.

Szeged, 2023. november 2.

Deák Ádám

Témaválasztás

Disszertációmban arra vállalkozom, hogy bemutassam Csanád vármegye országgyűlési szereplését 1825–1848 között a követutasítások, követjelentések, országgyűlési naplók és a szakirodalmi munkák alapján. A reformkori országgyűlések történetét és eredményeit már behatóan ismerjük, azonban egy-két kivételtől eltekintve nem került sor az országgyűlések megyei szintű vizsgálatára.

A követutasítások alapjaiban határozták meg a rendi országgyűlések működését. Miután a király szétküldte a törvényhatóságoknak az országgyűlési meghívólevelet, azok kisebb bizottságokban részletesen kidolgozták az anyautasításokat, s próbáltak minden a megye nemessége által fontosnak vélt kérdésben utasítást adni a követeknek, mivel a küldöttek nem dönthettek önállóan. Ha a követek mégis eltértek attól, akár vissza is hívhatták őket, és mást küldhettek helyettük. A követeknek általában esküt kellett tenniük, hogy az utasításokat pontosan betartják és a megye akaratát hűen képviselik. Ahogy haladtak az országgyűlési tárgyalások, újabb ügyek is felmerülhettek, ekkor a követeknek

pótutasítást kellett kérniük, és megvárniuk annak megérkezését. A követeknek általában heti-kétheti rendszerességgel kellett jelenteniük a küldőiknek, ha fontos ügy felmerült, akkor sűrűbben is. A pótutasításokat általában ugyanaz a bizottság dolgozta ki, amely az anyautasítást is megfogalmazta, de külön bizottságokat is felállíthattak. A követutasításokkal kapcsolatban jelenleg kevés átfogó forráskiadással rendelkezünk. A követek időszaki jelentéseit a soron következő megyegyűlésen, a végjelentést az országgyűlés bezárása után olvasták fel, amikor a követek hazatértek a megyéjükbe. A követek részletesen beszámoltak a diéta teljes tárgyalási folyamatáról, számot adtak arról, hogy az utasításokat pontosan betartották-e, ahogy arról is, milyen döntések és törvénycikkek születtek.

Célkitűzés, módszerek

Kiterjedt kutatást végeztem a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában, valamint a Csongrád–Csanád Vármegyei Levéltár Makói Levéltárában. Az általam

alkalmazott eljárás során Csanád vármegye anya- és pótutasításait, a követek végjelentéseit betűhíven gépeltem le, azonban a forrás nagy terjedelme miatt csak az anyautasításokat közlöm függelékként a disszertációban. Ezeket az utasításokat, a követek legfontosabb időszaki jelentéseit és a más törvényhatóságok által küldött országgyűlési tárgyú leveleket építettem bele a munkámba. Kutatásom során felhasználtam az országgyűlési jegyzőkönyveket, naplókat, irományokat, valamint a korabeli sajtót és röpiratokat is.

Csanád vármegye nemessége és tisztkara 1825–1848 között

Csanád vármegye Arad, Békés, Csongrád és Torontál vármegyék között terült el, a Magyar Királyság egyik legkisebb vármegyéje volt, területe mindössze 1715 km². A vármegye székhelye 1720 óta Makó volt. A 19. század első felében három járásra tagolódott a megye: a makói, a battonyai és a nagylaki járásra. A tisztújítások menetét minden vármegye maga szabályozta, azonban a

Helytartótanács 1819-ben előírta, hogy a korábban alkalmazott közfelkiáltás helyett egyenkénti szavazattal kellett dönteni. A Csanád vármegyei tisztújítások során csupán egy adat maradt fent 1845-ből, amikor 351 szavazatot rögzítettek a másod alispán megválasztásakor. Utasításba adta azt is a rendelet, hogy csak olyan szavazhasson, aki jogosult arra, ezért minden tisztújítás előtt össze kellett írni a vármegyék területén élő nemességet. Szerencsés módon szinte hiány nélkül megtalálhatók a makói levéltárban a tisztújítások során összeírt nemességi lajstromok, kivéve az 1840. évit, mert az hiányosan maradt ránk. 1823-ban 314 nemest, 1829-ben 425 nemest, 1832-ben 535 nemest, 1836-ban 666 nemest, 1842-ben 634 nemest, 1845 pedig 643 nemest jegyeztek fel. Ezek a számok azonban csak hozzávetőlegesek, mivel gyakoriak az áthúzások, utólagos beírások. Az 1819. évi rendelet nagy elégedetlenséget váltott ki a vármegyékből, ezért a Helytartótanács 1827 szeptemberében kiadott rendeletében ismét engedélyezte, hogy közfelkiáltással dönthessenek a választások alkalmával. Csanád vármegyében 1820-ban, 1823-ban, 1829-ben, 1832-ben,

1836-ban, 1840-ben, 1842-ben, 1845-ben és 1848-ban tartottak tisztújítást. Csanád vármegyében a tisztújítások menetét és szabályozását 1836-ban és 1842-ben rögzítették a legpontosabban.

A követválasztásokon kivétel nélkül, mindig közfelkiáltással döntöttek, nem számolták össze a szavazatokat. Sajnos arról sem lehet képet kapni, hogy hányan vettek részt a követválasztásokon és a követutasításokat elfogadó közgyűléseken, mivel a jelenlévő tisztikar tagjainak nevéen kívül csak néhány nemes nevét jegyezték fel.

A megye területének a nagy részét a királyi kamara és a csanádi püspökség birtokolta, emellett számos jómódú középbirtokos családnak (Bánhidya, Bittó, Edelsbacher, Kállay, Marczibányi, Návay, Szalbeck, Tököly, Vásárhelyi) is jelentős birtokaik voltak.

Az 1825/27. évi országgyűlés

Az 1825/27. évi országgyűlésen Tököly Péter első alispán és Nyéky Mihály főjegyző képviselte Csanád vármegyét. Ezen az országgyűlésen még az alkotmány

megegerősítésére és a nemesi jogok védelmére helyezték a hangsúlyt a megyék. Előre mutató reformok még nem fedezhetők fel, kivéve a rendszeres bizottsági munkák felülvizsgálatát és a Magyar Tudós Társaság megalapítását. Arról is határoztak, hogy az 1791:67. törvénycikk értelmében kiküldött kilenc rendszeres bizottsági munkát felülvizsgálják. Erről tanúskodik például a 27 pontból álló csanádi anyautasítás is. Az utasítások között megfogalmazták az ősi alkotmány, az 1791:12., 13., és 19., valamint az 1741:8. törvénycikkek újbóli megerősítését. Követelték a bankócédulák visszavonását, és hogy azok helyett csak jó minőségű arany-, ezüstpénzt lehessen használni. A vármegyék közötti szabad levelezés visszaállításának a pártolására is felszólították a követeket.

Ezen az országgyűlésen Csanád vármegye a nemesi adómentesség és kiváltságok egyik legfőbb védelmezője volt. Nem tartozott a vezér vármegyék közé, a felszólalásokkal a követek általában más vármegyék álláspontjaihoz csatlakoztak. Azonban ha valamit ki kell emelni a megye által támogatott legfontosabb reformjavaslatok közül, az a magyar nyelv ügyének a

pártolása, amelynek az államéletben való kiterjesztéséért végig határozottan kiálltak. Ugyanakkor láthatólag lényeges kérdésekben, mindenekelőtt az adómegajánlás ügyében Csanád követei hajlottak a kompromisszumra, hogy megnyerjék az uralkodó jóindulatát. Mindezek alapján Csanád vármegyét nem lehet egyértelműen sem a rendi alkotmányvédők közé, sem az udvarhű, aulikus táborba besorolni. Ezt alátámasztja Barkassy Imrének (Zemplén vármegye országgyűlési írnokának) Kazinczy Ferenchez szóló levele, valamint titkosrendőri jelentések is, amelyek a vármegyét a politikai beállítottságuk szerint osztályozták. Csanád vármegyét a centrumhoz sorolták.

Az 1830. évi országgyűlés

Az 1830. évi országgyűlésen szintén Tököly Péter és Nyéky Mihály képviselte a megyét. I. Ferenc (1792–1835) az országgyűlés feladatául fia, Ferdinánd főherceg (1830/1835–1848) megkoronázást tűzte ki célul, emellett katonai újoncokat kért. A csanádi rendek tíz pontban foglalták össze az anyautasítást. Utasításba adták, hogy

támogassák Ferdinánd főherceg megkoronázását azzal a feltétellel, hogy a Pragmatica Sanctiot, valamint I. Ferencnek az 1792:2. törvénycikkbe beiktatott koronázási hitlevelét erősítsék meg. A katonai újoncok megajánlásával kapcsolatban a csanádi rendek kifejtették azon véleményüket, hogy 50 000 újoncot is megajánlhatnak, ha szükséges. Előírták a követeknek, hogy az 1791:67. és 1827:8. törvénycikkek által kiküldött rendszeres bizottsági munkálatokat nyomtassák ki, és küldjék meg a vármegyéknek. Az utasítások között továbbra is szerepelt az ősi alkotmány fenntartása és a nemesi kiváltságok védelme.

Ezen az országgyűlésen egyértelműen a királyi jogokat védték a csanádi követek, és a bécsi udvar javaslatai mellett álltak ki. Ennek legékesebb példája az, hogy az 50 000 újoncot egyszerre is hajlandók voltak megajánlani, s az 1792. évi koronázási hitlevelét módosítás nélkül akarták elfogadtatni. Ez az udvarhűség feltehetőleg azzal magyarázható, hogy Tököly aransarkantyús vitézi címet kapott, valamint Nyéky ekkor már a Helytartótanács alkalmazásában állt. Emellett mivel a koronázás, az újonc- és adómegajánlás

után rövid időn belül berekesztette I. Ferenc az országgyűlést, jóformán lehetőség sem volt a sérelmek és kívánatok beterjesztésére és megvitatására. Ki kell emelni azt is, hogy a rendszeres bizottsági munkálatok kinyomtatásával ugyanakkor megélenkült a politikai élet a vármegyékben.

A Csanád vármegyei rendek véleménye a rendszeres bizottsági munkákról (1832)

A rendszeres bizottsági munkák felülvizsgálatára az 1825/27-es országgyűlésen egy 81 főből álló bizottságot neveztek ki, melyet 1828. január 20-ra hívott össze a nádor Pestre. Alapelvként megfogalmazták, hogy csak olyan változásokat eszközölhetnek, amelyek az ősi intézményeket nem sértik. A bizottság 1830. június 28-án fejezte be a munkát.

A Csanád vármegyei rendek az 1831. április 19-én tartott közgyűlésen jelölték ki az albizottságokat, amelyeknek meg kellett vitatni a javaslatokat. Sajnálatos módon az 1831. évi jegyzőkönyv hiányzik a makói levéltár gyűjteményében, valamint a közgyűlési iratok

közül is kiemelték mindazt, ami ezzel az üggyel foglalkozott (csak a mutatókönyv alapján lehet tájékozódni), így csak töredékesen ismerjük azok névsorát, akik részt vettek a munkákban. Az elkészült javaslatok azonban fennmaradtak.

A Csanád vármegyei rendeknek a rendszeres bizottsági javaslatokról készült véleményei mutatják, hogy immáron számos reformot támogattak. Első helyen ki kell emelni az örökváltság pártolását és az úriszék eltörlését. Elfogadták, hogy az országgyűlés költségeit, a megyei hivatalnokok fizetését a nemesség és az adózó nép közösen fizesse. Pártolták a sajtószabadság ügyét és a magyar nyelvű oktatást. A kereskedelem fejlesztése kapcsán is számos előremutató javaslatot fogalmaztak meg, például a céhek eltörlését, gyárak alapítását, az első rendű utak (országutak) használata során a nemesség is fizessen. A haladó reformjavaslatok mellett ugyanakkor továbbra is megfigyelhető az ősi alkotmány védelme és a nemesi jogok fenntartása.

Miért támogattak a csanádi rendek ilyen jelentős reformjavaslatokat? A csanádi albizottságban – amely véleményezte a rendszeres bizottsági munkákat – számos

olyan személy kapott helyet, akik a későbbiekben is a reformok hívei lesznek, például Hervay István, Hofbauer Sándor, Návay János, Návay László, Sántha Sándor, Vásárhelyi János. Közülük Návay László és Vásárhelyi János vett rész korábban a követutasítások kidolgozásában. Kiemelendő az is, hogy az előző országgyűlésen elvben elfogadták a jobbágytelken lakó nemesség adó alá vonását, így könnyen lehet, hogy szolidaritásból vállalták, hogy az egész nemesség viseljen bizonyos terheket az adózó néppel együtt. Valószínűleg az előző évben kitört kolerajárvány is ráébresztette a nemességet, hogy bizonyos reformokat támogatni kell az ország és az adózó nép érdekében.

Az 1832/36. évi országgyűlésen

Az 1832/36. évi országgyűlésen Vásárhelyi János első alispán, Návay László táblabíró, valamint Tarnay Mihály táblabíró képviselte Csanád vármegyét. Az országgyűlés folyamata alatt, 1835. szeptember 21-én ugyanis Vásárhelyi János családi okok (testvére halála) miatt

lemondott a követségről és Tarnay Mihályt választották helyette.

Az anyautasítást 16 pontban foglalták össze a követek számára. Előírták, hogy a rendszeres bizottsági munkákat minél hamarabb vegyék tárgyalás alá, az ezzel kapcsolatban hozott megyei végzésekhöz tartsák magukat. Az eddig nem orvosolt sérelmeket és kívánságokat mindenképpen intézzék el még ezen a diétán. A nemesi jogokat és kiváltságokat továbbra is tartsák fenn. A magyar nyelv használati körét terjesszék ki az államéletben. Pest és Buda között egy állandó hídát állítsanak fel, valamint Pesten egy színházat építsenek.

Az előző két országgyűléssel összehasonlítva egyértelműen megállapítható, hogy ezen diétán a Csanád vármegyei rendek és a követek határozottan a reformokat támogatók irányába mozdultak el, még ha nem is minden tekintetben. A nemesi adómentességet továbbra is fenn kívánták tartani, azonban az úrbéri törvények (örökváltság, úriszék eltörlése, jobbászok személyi és vagyoni biztonsága) mellett kiálltak. A titkosrendőri jelentések is immáron határozottan az ellenzéki vármegyék közé sorolták Csanád vármegyét.

Az 1839/40. évi országgyűlés

Az 1839/40. évi országgyűlésen Návay Tamás tiszteletbeli főjegyző és Bíró Imre főügyész képviselte a vármegyét. Az anyautasítást 28 pontban foglalták össze a csanádi rendek. Támogatták az örökváltság megvalósítását, az úriszék eltörlését, a szőlásszabadsági sérelem orvoslását (Wesselényi Miklós, Kossuth Lajos és az országgyűlési ifjak pere), a nemesség vállaljon részt a vármegyei házipénztár terheiből, pártolták a vallásügyi kérdések megoldását, a magyar nyelv ügyét, a kereskedelem fejlesztését. Ugyanakkor továbbra is szerepelt az utasítások között a Hármaskönyv I. rész 9. címének, valamint az 1741:8. törvénycikk, azaz a nemesi kiváltságok, az adómentesség és a nemesi szabadságjogok fenntartása.

A csanádi követeknek továbbra sem volt kezdeményező szerepük, minden alkalommal más vármegyék javaslataihoz csatlakoztak. Azonban avármegyéről egyértelműen megállapítható, hogy továbbra is támogatták a reformokat.

Az 1843/44. évi országgyűlés

Az évtized első éveiben Csanád vármegyében is megélnék a politikai küzdelmek, ennek nyomait látjuk a kibontakozóban levő politikai sajtóban is, a vármegye politikai viszonyairól elsősorban hírlapi tudósítások alapján lehet képet alkotni.

Az 1843/44. évi országgyűlésen Bánhidya Albert első alispán és Kállay Ödön főszolgabíró képviselte a vármegyét. Az anyautasítást 72 pontban foglalták össze. A Csanád vármegyei anyautasítás minden korábbinál részletesebb és gazdagabb volt, gyakorlatilag mindent magában foglalt, amit a reformmozgalom felvetett abban az időszakban. A szatmári „tizenkét pontban” fellelhető követelések teljes egészében megtalálhatók itt. Meg kell említeni a teljes közteherviselést, a kötelező örökváltságot és a népképviselési országgyűlést, amelyek új elemként kerültek be a programba. A sérelmek hangoztatása és a nemesi kiváltságok megőrzése teljesen háttérbe szorult. A cél most már a teljes polgári átalakulás volt.

Csanád a legliberálisabb vármegyék közé tartozott. A csanádi követek aktívan kivették a részüket a tárgyalásokból ezen az országgyűlésen, szinte minden jelentős kérdésben felszóltak. Általában nem szólaltak fel az elsők között, hanem csatlakoztak más ellenzéki követek javaslataihoz. A követutasításokat pontosan betartották, és akkor nyilvánítottak véleményt, ha ismerték a vármegye rendjei akaratát. Kivételképp azonban akadt egy-két eset, amikor nem volt ugyan pontos utasításuk, de támogattak egy-egy fontosabb ügyet, említhetjük például az országgyűlésnek évente Pesten való tartásának a kérdését. De ekkor is csak arra hivatkozva szólalt fel Kállay, hogy biztosan ismeri küldői akaratát és nézetét. A követek végjelentése leginkább csak tényszerű adatokat nyújt az országgyűlési tanácskozások menetéről. A diéta sikertelenségét nem bírálják olyan éles hangon. Nem fogalmaznak meg javaslatokat, célokat a következő országgyűlési teendőkkel kapcsolatban. Ez is tükrözte a vármegye pozícióját a reformtáboron belül: nem tartozott az élharcos vármegyék közé, az ellenzéken belül inkább

kövezték, támogatták a vezér vármegyék javaslatait, de azok mellett szilárdan kitartottak.

Az 1847/48. évi országgyűlés

Az 1843/44. évi országgyűlés berekesztése után a kormányzat az adminisztrátori rendszer kiterjesztésébe fogott, ezzel akarta erősíteni a befolyását a vármegyékben. Csanád vármegyében a korábbi főispán, Kállay István helyett az udvarhű borosjenői Aczél Antalt (korábbi Torna vármegyei főispánt) nevezték ki 1845-ben, aki 1848-ig volt csanádi főispán. A két országgyűlés közötti időszakban a Csanád vármegyei eseményeken keresztül is megfigyelhetjük a pártküzdelmeket, a vármegyei erőviszonyokban is bizonyos fordulat következett be.

A különböző jelentések és hírlapi tudósítások egybeesnek a tekintetben, hogy a korábbi ellenzéki oldalon a megyében szakadás történt. A konzervatívok mellett fellépett a mérsékelt liberális párt (különböző elnevezések alatt: haladó, liberális, szabadelvű), amely a kormányzat által kínált korlátozott reformok érdekében

készen állt a kormányzattal való együttműködésre, valamint az Ellenzéki Párt hívei is megtalálhatók, akik a részreformok helyett a rendi társadalom felszámolásának következetes programját vallották következetes ellenzékiességgel párosítva. Annyi bizonyos, hogy Návay Tamás volt a csanádi ellenzék egyik vezére, a csanádi konzervatívok vezetője pedig Lukács József királyi tanácsos volt. Az ellenzékéből kivált közbülső csoportosulás jellegzetes alakja pedig Bánhidya Albert alispán lehetett.

A különböző hírlapi tudósítások megerősítették, hogy a mérsékelt reformokba kezdő kormányzatot támogatók többségben voltak Csanád vármegyében, azonban az ellenzék is szép számmal képviselték. A két tábor közötti ellentét egyértelműen 1844 után erősödött fel, amikor Csanád vármegyébe is udvarhű főispánt nevezett ki az uralkodó 1845-ben, majd a két párt országos megalakulása további ellentéteket szült.

Az 1847/48. évi országgyűlésen Rónay János táblabíró és Posonyi Ferenc főszolgabíró képviselte a megyét. Az anyautasítást 42 pontban foglalták össze a követek számára. Megállapítható, hogy Csanád vármegye

utasításai továbbra is sok reformprogramot tartalmazott (teljes közteljesítés, ősiség eltörlése, kötelező örökösítés) a liberális ellenzék célkitűzései közül annak ellenére is, hogy az ellenzéki és a kormánypártot támogató erők megoszlottak. Azonban a Csanád vármegyei rendek az utasításokban nem foglaltak állást az adminisztrátori sérelmek ellen, s nem bírálták a kormányzatot. Emellett megnevezhető még néhány olyan ügy, amelyben nem képviseltek következetesen liberális ellenzéki álláspontot, ilyen volt például a sajtószabadság teljes megvalósítása, a népképviseleti országgyűlés, az esküdtszék bevezetése, a törvény előtti egyenlőség (amelyek pedig az előző országgyűlésre készült anyautasításban szerepeltek). A kormányzat egyértelmű támogatása a megye részéről nem is elsősorban az anyautasítások szövegezésekor, hanem a póttutasítások alkalmával válik majd szembeűnővé: nem láttak sérelmet az adminisztrátorok ügyében, s elfogadták a király válaszát az adminisztrátori kérdésben.

Azonban az 1848-as februári és márciusi forradalmak és események hatására elhatározták a csanádi rendek, hogy elfogadják a pesti tizenkét pontot, s

kéri a királytól, hogy a felterjesztett törvényjavaslatokat szentesítse. A követeket pedig felhatalmazták, hogy a nemzet érdekében mindent megtehetnek. Kijelentették, hogy Posonyi Ferenc nem élvezi a bizalmukat, de nem hívják vissza a követi tisztségéből. Azonban határozatot hoztak arról, hogy az országgyűlési szavazások alkalmával Rónay János szava legyen a döntő.

Csanád vármegye ezen az országgyűlésen is a reformokat támogató álláspontot képviselt. Mindemellet a diéta elején nem álltak egyértelműen az ellenzék oldalán, ezt magyarázza a vármegyében folyó politikai küzdelem a követek megválasztása és az utasítások kidolgozása kapcsán. Ezek a – valószínűleg elvi – ellentétek ugyanakkor nem vezettek véres konfliktusokhoz, mint más vármegyékben akár a követválasztások vagy a követutasítások elfogadása alkalmával. A követutasítások azonban bizonyították, hogy nem húzódott áthidalhatatlan ellentét Csanád vármegyében a két tábor között, hiszen egy-két ügyet kivéve a legfontosabb reformokat támogatta a többség és a kisebbség is.

Az 1848-as forradalmak hatása a Csanád vármegyei rendeket is megérintette, átlátva a helyzetet és félretéve az ellentéteket, teljes mellszélességgel kiálltak a reformok megvalósítása mellett.

Összegzés

Csanád vármegye az 1825/27. évi országgyűlésen még hagyományos rendi sérelmi politikát folytatott a királyi jogok figyelembe vételével. Tekintetbe veendő tényező azonban az, hogy I. Ferenc tizenhárom évig nem hívta össze az országgyűlést, ez idő alatt és a korábbi években is számos sérelem felgyülemlett a vármegyékben, amiket orvosoltatni kívántak. A vármegyei nemességnek ekkoriban fontosabb volt az ősi magyar alkotmányt és a nemesi kiváltságokat megerősíteni, mint reformtémák felvetése. Nemcsak Csanád vármegye, hanem szinte az összes vármegye sérelmi politikát folytatott. Az 1830. évi országgyűlésen a megye képviselőinek egyértelműen az udvarhűség volt a legfontosabb jellemzője, azonban az országgyűlés rövidsége miatt nem is volt lehetőség reformok felvetésére. A bécsi udvar és a magyar rendek

is megelégedek az addig szerzett pozícióik biztosításával. Az 1832/36. és 1839/40. évi országgyűlésektől kezdődően határozottan elkezdik támogatni a reformokat a csanádi rendek. A reformok irányába történő újabb elmozdulás már 1841-ben megfigyelhető, amikor a vármegyei közgyűlés a „szatmári tizenkét pont”-ot támogató határozatot hozott. Az 1843/44. évi országgyűlésen már a leghatározottabban sürgették a reformok megvalósítását, mint például a közteherviselést, ösiség eltörlését, népképviselői országgyűlést, sajtószabadságot. Végül az 1847/48. évi országgyűlési anyautasításba a népképviselői országgyűlést, törvény előtti egyenlőséget és teljes sajtószabadságot nem foglalják bele, de ezen kívül kiálltak számos reform mellett (kötelező örökváltság, teljes közteherviselés, ösiség eltörlése). Elfogadhatónak tartották a mérsékelt reformok azonnali véghezvitele érdekében a politikai kompromisszumot a kormánnyal, azaz elfogadták a reformpártiság és az ellenzékiesség elválasztását. Majd az 1848-as márciusi események hatására támogatni fogják azokat a reformokat is, amiket az anyautasításba nem foglaltak bele. Csanád vármegye nem tartozott a vezér

vármegyék közé, nem is voltak kiemelkedő követeik, politikusaik (mint például Deák Ferenc vagy Klauzál Gábor), akiket követni lehetett volna.

A csanádi követek politikai retorikájában is megfigyelhető ez a változás az országgyűléseken. Az 1825/27. és 1830. évi diétákon a nemesi jogok és az ősi alkotmány védelme, a Hármaskönyv szerepének a hangsúlyozása állt előtérben a királyi jogok tiszteletben tartása mellett. Az 1832/36. évi országgyűléstől kezdődően egyre nagyobb hangsúlyt kapott az érvelésben a polgári átalakulás gondolata és a liberális eszmék érvényesítése. Az 1832/36. és 1839/40. évi országgyűlés átmenetnek tekinthető, mivel a reformok mellett a nemesi jogok, mindenekelőtt az adómentesség védelme még hangsúlyosan jelen volt a követek megnyilatkozásaiban. Az 1843/44. évi országgyűlésen már egyértelműen látszik a követek szónoklataiban, hogy csak a teljes polgári átalakulás és a reformok hozhatnak változásokat. Végezetül az 1847/48. évi országgyűlésen az adminisztrátori rendszer körüli viták és a politikai „csatározások” miatt feszült légkör alakult ki Csanád vármegyében is, de az 1848-as márciusi események

hatására végérvényesen elköteleződtek a rendek a polgári átalakulás mellett.

Megfigyelhető, hogy Csanád vármegyében is ugyanazokat a folyamatokat látjuk, mint az országos politikai színtéren. A rendi, sérelmi ellenzék lassan átalakul, és a reformok fokozatos megvalósítása mellett állnak ki. Majd ez az 1840-es évek első felében a liberális ellenzéki tábor látványos megerősödéséhez vezet. Az évtized második felében azonban a kormányzati reformpolitika, illetve a kormányzat rendteremtő intézkedéseinek hatására a kormánypárt megerősödik Csanád vármegyében is, s színre lép egy magát liberálisnak, reformpártinak, de nem ellenzékinek tekintő csoportosulás. Ezt a politikai széttagoltságot tükrözik az utolsó rendi országgyűlés első hónapjai is. Az 1848-as forradalmi mozgalmak azonban teljesen átrajzolják a politikai színteret, és a Csanád vármegyei rendek is teljes mértékig elkötelezik magukat az áprilisi törvények és a polgári átalakulás mellett.

Publikációk

Deák Ádám: Gróf Pálffy József és a szabad királyi városok ügye az 1843/44. évi országgyűlésen. In: Bíró Gyöngyvér (szerk.): *Móra Akadémia Szakkollégiumi tanulmánykötet – Móra Ferenc Szakkollégium évkönyve*. 4. Szegedi Tudományegyetem – Móra Ferenc Szakkollégium, Szeged, 2017. 187–205.

Deák Ádám: Az 1843/44. évi országgyűlés a liberális főrendi ellenzék szemszögéből. In: Bíró Gyöngyvér (szerk.): *Móra Akadémia Szakkollégiumi tanulmánykötet – Móra Ferenc Szakkollégium évkönyve*. 5. Szegedi Tudományegyetem – Móra Ferenc Szakkollégium, Szeged, 2018. 173–191.

Deák Ádám: Csanád vármegye képvisellete az 1843/44. évi országgyűlésen. In: *Veritatis Imago: Tudományos, muzeológiai, kulturális folyóirat*. 2019/2-2020/1. sz. 2020. 15–26.

Deák Ádám: A szabad királyi városok ügye az 1843/44. évi országgyűlésen egy vármegye és egy város

szemszögéből. In: *Veritatis Imago: Tudományos, muzeológiai, kulturális folyóirat*. 2021/1. sz. 2021. 1–10.

Deák Ádám: A követutasítások szerepe a reformkori országgyűléseken – Különös tekintettel Csanád vármegye követutasításaira. In: Zeman Ferenc (szerk.): *Mozaikkockák: Fejezetek a magyar modernitás történetéből*. Bálint Sándor Szellemi Örökségéért Alapítvány, Szeged, 2022. 35–45.

Deák Ádám: The opinion of Csanád county on regular committee works (1832). In: Koncz István – Szova Ilona (szerk.): *A PEME XXIV. PhD – Konferenciájának előadásai*. Budapest, 2022. 46–57.

Deák Ádám: Szeged szabad királyi város képviselte az 1843/44. évi országgyűlésen – Követutasítások és követjelentések a diétáról. In: Béla Bálint – Vass Viktória – Vass Zóra (szerk.): *Móra Akadémia Szakkollégiumi tanulmánykötet – Móra Ferenc Szakkollégium évkönyve*. 10. Szegedi Tudományegyetem – Móra Ferenc Szakkollégium, Szeged, 2022. 13–42.

Deák Ádám: Csanád vármegye képviselete az 1811/12. évi országgyűlésen. In: Béla Bálint – Vass Viktória – Vass Zóra (szerk): *Móra Akadémia Szakkollégiumi tanulmánykötet – Móra Ferenc Szakkollégium évkönyve*. 10. Szegedi Tudományegyetem – Móra Ferenc Szakkollégium, Szeged, 2023. 69–90.

Deák Ádám: Political trends and groups in Csanád county in the 1840s. (Megjelenés alatt a *Belvedere Meridionale* folyóiratban.)

Deák Ádám: Representation of Csanád county at the Hungarian Diet of 1830. (Megjelenés alatt a Debreceni Egyetem doktorandusz konferencia tanulmánykötetében.)

Deák Ádám: Csanád vármegye nemessége és tisztkara 1820–1848 között. (Megjelenés alatt az *Aetas* folyóiratban.)

Deák Ádám: Csanád vármegye anyautasítása és követi végjelentése az 1811-12. évi országgyűlésen (Megjelenés alatt a *Lymbus* folyóiratban.)

MTMT azonosító: [10069538](#)